

Д-р Сања ГАЦОВ
Факултет за образовни науки,
Универзитет Гоце Делчев Штип

**Прегледно-
научен труд**

“ПРОСВЕТНО ДЕЛО“
LXXVIII,3,2025
UDK

37.091.321:37.016"20"

НАСТАВНИКОТ КАКО КРЕАТОР НА НАСТАВАТА ВО 21 ВЕК

Апстракт: Во последните години светот многу се промени. Стана покомплициран, посложен и попредизвикувачки. Предизвиците со кои се соочуваме денес се многу различни од оние со кои се соочија нашите родители во нивното време. Според истражувањето спроведено од интернатските училишта во Дехрадун, образованието во 21 век има за цел да ги подготви учениците за животот во 21 век преку учење вештини како што се решавање проблеми, критичко размислување и комуникација. Во улогата на наставниците во 21 век, образованието е повеќе од само учење факти. Станува збор за развивање вештини што ви помагаат да успеете во свет на постојани промени.

Во 21 век, наставниците и администраторите се соочуваат со предизвикот да ги подготват учениците за еден свет кој постојано се менува. Учениците треба критички да размислуваат, да решаваат проблеми и ефикасно да комуницираат. Наставниците мора да обезбедат настава релевантна за потребите на своите ученици во рамките на променливата глобална економија. Еден начин да се направи ова е преку технолошки подобрени средини за учење. Технологијата стана составен дел од нашето секојдневие; затоа, не треба да биде изненадувачки што е интегрирана во образованието.

Наставниците можат да користат неколку видови технологии за да ги подобрат своите часови: компјутери; таблети; мобилни уреди како што се паметни телефони или е-читачи;

конзоли за видео игри; паметни табли (големи интерактивни бели табли).

Во 21 век, наставниците мора да бидат опремени со соодветни алатки и обука за да им обезбедат на своите ученици првокласно искуство за учење. Едукаторите имаат уште поголема улога во обезбедувањето учениците да бидат подготвени за иднината. Работата на наставниците е сложена и предизвикувачка. Наставниците играат суштинска улога во образованието во 21 век бидејќи се одговорни за да им ги дадат на учениците вештините и знаењето што им се потребни за да напредуваат во денешната економија.

Клучни зборови: Образование, училиште, наставник, ученик, настава во 21 век.

Возрасните треба да ја сфатат важноста на детството и да бидат поодговорни во создавањето на условите во кои децата ќе се развиваат социјално, емотивно и когнитивно. Возрасните понекогаш забораваат дека на децата им е потребно посебно внимание, бидејќи тие се разликуваат од возрасните. Со зголеменото разбирање на когнитивниот, емоционалниот и физичкиот развој и што е уште поважно, со применувањето на тие сознанија во практиката значително ќе се подобри квалитетот на воспитно-образовната работа во училиштата.

Училиштето, како и семејството, им ги пренесува на децата вредностите на животот и им помага да ги вградат тие вредности во секојдневното живеење. Некои од тие вредности кои наставниците и родителите можат најдобро да им ги пренесат на децата, се следниве:

- Да ги почитуваат другите;
- Да соработуваат со другите;
- Да се однесуваат фер и чесно;
- Да веруваат во себе.

Почитувањето, пак, на културните разлики на семејствата од страна на училиштето, како и отвореноста на училиштето за соработка со семејствата, секогаш било основа за квалитетна

воспитно образовна програма. Училиштата во 21-от век ќе треба да ја прилагодат воспитно– образовната програма за да ги задоволат потребите на учениците, на нивниот развој и нивните интереси, што во голема мера ќе одреди што ќе се учи и што ќе се предава. Содржината се заснова на нивните интереси и таа е избалансирана од познавањето на учениците и научните истражувања за развојот на ученикот и нормативните карти за развојот на учениците. Наставниците би требало да знаат што е карактеристично за децата од одредена возраст, имајќи ги предвид овие три работи:

1. Како учат децата?
2. Како учат децата во одредена група според возраста на која наставниците им предаваат?
3. Индивидуалниот стил на учење и личноста на секој ученик во училиницата.

Наставниците ја индивидуализираат и додаваат нови делови на воспитно–образовната програма, кои се засноваат на сфаќањето и разбирањето на овие три горе наведени работи. Ова е задача која на еден начин е предизвик, и во исто време е клучна работа за да се стане добар наставник. Наставниците кои работат според овие три сознанија, го докажуваат фактот дека основата на нивното предавање се менува. Предавањето станува возбудливо и поуспешно. Наставниците ги гледаат учениците како ученици кои учат во текот на нивното развивање и растење. Наставниците би требало да имаат предвид дека секој ученик е единствена индивидуа, производ на една културна средина, темперамент и здравје и дека секој ученик е посебна личност. Ова се фактори кои се менуваат со растењето и развојот на ученикот. Како и да е, има одредени шеми за развојот. Во овие шеми има широки нормативни развојни разлики. На пример, еден шестгодишен ученик може да чита како ученик од трето одделение, но сè уште ќе има потреба да ја покажува својата потреба “да биде прв”, што е типично за шестгодишен ученик. Некои ученици се однесуваат позрело за нивните години, кај некои ученици когнитивниот развој го надминува социјалниот, а кај некои тоа не е случај. Развојна возраст е возраст кога ученикот

се развива правилно социјално, когнитивно, физички и јазично. Ова е различно од вистинската возраст на ученикот според дефиниција. Треба да се најдат разликите во развојните нивоа меѓу учениците од иста возраст и секогаш да се имаат предвид овие фактори за развојот, за да му се помогне на секој ученик да ги достигне своите потенцијали. Важно е да се имаат предвид развојните разлики меѓу момчињата и девојчињата. Обично момчињата и девојчињата имаат ист развој, но момчињата се за шест месеци поназад во развојот од девојчињата. Истражувањата за периодизацијата во развојот на мозокот обезбедуваат понатамошна поддршка на работата на Пијаже и Гесел и ја назначуваат важноста на препознавањето на промената која се одвива во структурата на мозокот. Во раните години, момчињата се 6 до 8 месеци поназад со развојот од девојчињата. Неодамнешните истражувања покажуваат дека ова се должи на различниот однос кој наставниците го имаат кон машките и кон девојчињата. Кога наставниците работат индивидуално со учениците, тие го имаат предвид идниот растеж и развој на учениците. Со тоа што секој ученик за нив ќе биде индивидуа, тие ќе го најдат клучот со кој ќе му помогнат на секој ученик да го стекне потребното искуство.

КАРАКТЕРИСТИКИ НА НАСТАВНИЦИТЕ ВО 21 ВЕК

За да ги задоволат потребите на учениците, наставниците треба да поседуваат дополнителни вештини, вклучително и вештини од областа на технологијата. Палмер (2015) опишува 10 карактеристики на наставник од 21 век, кои вклучуваат: училница ориентирана кон ученикот, ученици како ученици, корисници и производители на дигитална содржина и учење базирано на проекти.

1. Училница ориентирана кон ученикот и персонализирана настава: Бидејќи учениците имаат пристап до сите можни информации, секако нема потреба да им се дава знаење со лажица или да им се предава содржина што одговара на сите. Учениците имаат различни личности, цели и потреби, а нудењето персонализирана настава е не само

можно, туку и пожелно. Кога на учениците им е дозволено сами да прават избори, тие ја преземаат контролата врз своето учење, ја зголемуваат внатрешната мотивација и вложуваат повеќе труд - идеален рецепт за подобри резултати во учењето.

2. Учениците како производители: Денешните ученици ги имаат најновите и најдобрите алатки, но нивната употреба во многу случаи едвај оди подалеку од комуникација со семејството и пријателите преку разговор, текстуални пораки или повици. Иако учениците сега се сметаат за дигитални домородци, многумина се далеку од производство на каква било дигитална содржина. Тие поседуваат скапи уреди со можности за производство на блогови, инфографици, книги, видеа со упатства и упатства, само за да наброиме неколку, но на многу часови од нив сè уште се бара да ги исклучат тие уреди и да работат со материјали и работни листови. За жал, честопати овие трудови едноставно се фрлаат откако ќе бидат оценети. Многу ученици дури и не сакаат да ги пополнат, а камоли да ги задржат или да се вратат на нив подоцна. Кога им се дава можност, учениците можат да создадат прекрасни и креативни блогови, филмови или дигитални приказни на кои се горди и ги споделуваат со другите.
3. Учење на нови технологии: За да можете да им понудите избор на учениците, корисно е да имате сопствено практично искуство и експертиза. Бидејќи технологијата постојано се развива, учењето алатка еднаш засекогаш не е опција. Добрата вест е дека новите технологии се нови и за почетниците и за искусните наставници, така што секој може да се вклучи во секое време. Користев краткорочна претплата на Lynda.com, која има многу ресурси за учење нови технологии.
4. Глобализација: Денешните алатки овозможуваат да се учи за други земји и луѓе од прва рака. Секако, учебниците се сè уште доволни, но сепак нема ништо како учење јазици,

култури и комуникациски вештини преку вистински разговор со луѓе од други делови на светот.

5. Дабидеме паметни и да користеме паметни телефони: Уште еднаш - кога учениците се охрабруваат да ги гледаат своите уреди како вредни алатки што го поддржуваат знаењето (наместо како одвлекување на вниманието), тие почнуваат да ги користат како такви. Се сеќавам на моите први години предавање кога не дозволував мобилни телефони на час и се обидував сам да го објаснам секој нов збор од вокабуларот или сам да одговорам на секое прашање - нешто што денес дури и не би помислил да го направам. Научив дека различните ученици имаат различни потреби кога станува збор за помош со нов вокабулар или прашања, па затоа нема потреба да губите време и да објаснувате нешто од кое можеби само еден или двајца ученици ќе имаат корист. Наместо тоа, учењето на учениците да бидат независни и да знаат како да ги најдат одговорите што им се потребни го прави часот поинаква средина.
6. Блог: Пишувано е за важноста на блогирањето и од страна на учениците и од страна на наставниците. Дури и моите почетници по англиски јазик можеа да ја видат вредноста на пишувањето за вистинска публика и воспоставувањето на нивното дигитално присуство. Да се блогира или да не се блогира повеќе не треба да биде прашање.
7. Дигитално работење: Друг важен атрибут е безхартиеното работење - организирањето на наставните ресурси и активности на сопствена веб-страница и интегрирањето на технологијата можат да го подигнат искуството на учениците во учењето на поинакво ниво. Споделувањето линкови и нудењето дигитални дискусии, наспроти постојаниот проток на хартија, им овозможува на учениците да пристапуваат и да ги споделуваат ресурсите од часот на поорганизиран начин.
8. Соработка: Технологијата овозможува соработка меѓу наставниците и учениците. Создавањето дигитални ресурси, презентации и проекти заедно со други едукатори

и ученици ќе ги направи активностите во училиницата да личат на реалниот свет. Соработката треба да оди подалеку од споделување документи преку е-пошта или креирање PowerPoint презентации. Многу одлични идеи никогаш не одат подалеку од разговор или хартиена копија, што е голема загуба. Соработката на глобално ниво може да го промени целото наше искуство.

9. Поврзување: Поврзете се со истомисленици. Повторно, денешните алатки ни овозможуваат да се поврземе со секого, каде било, во секое време. Имате прашање за експерт или колега? Едноставно поврзете се преку социјалните медиуми: следете, придружете се, прашајте или кажете.
10. Продолжување со учење: Како што се појавуваат нови алатки и нова технологија, учењето и прилагодувањето се од суштинско значење. Добрата вест е: Забавно е, а дури и 20 минути на ден ќе ве однесат далеку.

Слика 1. Основни вештини на наставниците во 21 век

Слика 1. Основни вештини на наставниците во 21 век.

Наставниците ја прифаќаат иницијативата и самостојноста на учениците. Самостојноста и иницијативата се мотивирачки фактори во индивидуалното поврзување на идеите и искуствата.

Учениците кои поставуваат прашања и потоа се трудат самите да одговорат на нив, земаат учество во нивното сопствено учење и умеат самите да решаваат проблеми. Тие обезбедуваат различни дидактички, потрошни и неструктурирани материјали кои учениците можат самите да ги соберат. Им нудат на учениците различни извори на знаење, а во процесот на учење ја користат и непосредната околина. Ги следат интересите на децата. Кога учениците сугерираат да направат нешто, создаваат тематски лекции и учат заедно со учениците. Го започнуваат истражувањето за темата и во исто време дознаваат што разбрале учениците од темата. Поставуваат прашања за да видат што учениците знаат, што би сакале да знаат и што би сакале да научат. Ги поттикнуваат учениците да поставуваат прашања, да учествуваат во дискусии и да ги истражуваат своите одговори. Тие ги поддржуваат учениците во нивните размислувања и покажуваат почит кон учениците, со тоа што им даваат доволно време за одговор. Овие карактеристики можат да им помогнат на наставниците да дознаат што значи да се работи со ученици на начин кој е соодветен на нивниот развој. Исто така, многу е важно наставниците целосно да ја сфатат нивната улога на модел за позитивно однесување, одговорност и љубезност.

Во училиштата, учениците учат од тоа како се однесувате кон нив и како тие се однесуваат кон другите. Љубезното однесување, чесноста, духовитиот став и смирениот тон на наставникот, се суптилни начини преку кои учениците учат како треба да се однесуваат со другите. Средината во која се учат позитивни вредности, им дава слобода на учениците и ги мотивира независно да размислуваат. Очигледен начин на кој учениците можат да стекнат вештини за правење избор и подготвеност истите да ги употребат, е и да им се понудат можности сами да донесуваат одлуки.

Вниманието на учениците треба да се привлече со користење на различни воведни активности или “освојувачи на внимание“, со цел да се стимулираат учениците за темата која треба да се обработува. Треба да сенагласи зошто е тоа важно за нив и на кој начин ќе им користи во животот. Целта на секоја содржина јасно се објаснува. На учениците треба да им се кажат

очекувањата од нив. Наставникот треба да го нагласи активното учество на учениците во наставата и да ги поттикне сами да ги поправаат своите грешки и да учат од нив.

Повеќето од учениците се чувствуваат попријатно кога работат во групи отколку индивидуално. Членовите на тимовите можат да ротираат, со цел учениците да ги вежбаат интерперсоналните вештини. Стратегиите кои ќе го задржат вниманието на учениците. Пред да се испланира новата тема, треба да се посвети време за да се дознаат кои се претходните искуства и знаења на учениците. Учениците треба да знаат како да следат и цртаат графикони за својот успех во однос на целите кои сакаат да ги постигнат. Графиконите го бележат напредокот на учениците, а и сами по себе се одлична активност во процесот стекнување на знаења. Користењето на различни графички организатори, табели, карти, мрежи и дијаграми, ја зголемуваат способноста за учење и помнење. Учениците треба да знаат како и што да запишуваат. Демонстрирањето на најважните чекори им ја покажува и смислата на запишаното. Во почетокот, тоа би биле структурално конципирани хартии чии што празнини треба да се дополнат. Постепено, треба да се намалуваат информациите кои наставниците им ги даваат. Треба да се размислува на глас додека им се покажуваат чекорите за новиот процес или процедура. Користењето на финални активности за повторување на новата содржина. На пример: „Кажми ми две најважни работи кои ги научи денес“. „Во една реченица обиди се да кажеш за што зборувавме денес“. „Која од активностите најмногу ти се допадна и зошто?“

Во училишната во 21-от век, ќе биде полесно и за учениците и за наставниците ако имаат на располагање поголем број опции, па поради тоа, е важно наставниците да обезбедат структура која на учениците им дава на располагање повеќе избори. Училишната треба да биде логично организирана (во центри за учење) и материјалите треба да се претставуваат методично и постепено. Наставниците ги насочуваат учениците кон учењето, кон правилното однесување, ги вклучуваат во донесувањето на правилата во училишната и ги учат правилно да ги употребуваат материјалите. Тие го организираат времето така

што учениците имаат време да зборуваат, истражуваат, да ги слушаат другите кога зборуваат и истражуваат. Иако наставниците планираат многу, тие исто така ги поттикнуваат учениците и сами да си го планираат своето време. Наставниците им даваат знаења и вештини за прилагодување на новите предизвици, креативно решавање проблеми и иновации во своите области. Исто така, им помагаат да станат поодговорни граѓани кои позитивно придонесуваат за општеството.

ЗАКЛУЧОК

Технологијата стана составен дел од нашето секојдневие; затоа, не треба да биде изненадувачки што е интегрирана во образованието. Наставниците можат да користат неколку видови технологии за да ги подобрат своите часови: компјутери; таблети; мобилни уреди како што се паметни телефони или е-читачи; конзоли за видео игри; паметни табли (големи интерактивни бели табли). Истражувањата покажуваат дека наставниците се најважната компонента на секој образовен систем. И во 21 век, тие мора да бидат опремени со соодветни алатки и обука за да им обезбедат на своите ученици првокласно искуство за учење. Едукаторите имаат уште поголема улога во обезбедувањето учениците да бидат подготвени за иднината. Работата на наставниците е сложена и предизвикувачка. Наставниците играат суштинска улога во образованието во 21 век бидејќи се одговорни за да им ги дадат на учениците вештините и знаењето што им се потребни за да напредуваат во денешната економија.

Sanja GACOV, Ph.D.

THE TEACHER AS A CREATOR OF TEACHING IN THE 21ST CENTURY

Abstract: The world has changed a lot. It has become more complicated, more complex, and more challenging. The challenges we face today are much different from the ones our parents faced back in their days. As per research conducted by boarding schools in Dehradun, 21st-century education aims to prepare students for life in the 21st century by teaching them skills such as problem-solving, critical thinking, and communication. In the role of teachers in 21st-century, education is about more than just learning facts. It's about developing skills that help you succeed in a world of constant change. It gives them the knowledge and skills to adapt to new challenges, solve problems creatively and innovate in their fields. It also helps them become more responsible citizens who contribute positively to society.

In the 21st century, teachers and administrators are faced with the challenge of preparing students for an ever-changing world. Students need to think critically, solve problems and communicate effectively. Teachers must provide instruction relevant to their students' needs within a changing global economy. One way to do this is through technology-enhanced learning environments. Technology has become an integral part of our everyday lives; therefore, it should not be surprising that it is integrated into education. Teachers can utilize several types of technologies to enhance their lessons: computers; tablets; mobile devices such as smartphones or e-readers; video game consoles; smartboards (large interactive whiteboards). Another survey done by Top Schools in India shows that Teachers are the most important component of any education system. And in the 21st century, they must be equipped with the right tools and training to provide their students with a first-class learning experience.

Educators have an even larger role to play in ensuring students are prepared for the future. The work of teachers is complex and challenging.

Keywords: Education, school, teacher, student, teaching in the 21st century

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Cribben, I., & Zeinali, Y. (2023). *The Benefits and Limitations of ChatGPT in Business Education and Research: A Focus on Management Science, Operations Management and Data Analytics*. *Operations Management and Data Analytics* (March 29, 2023).
- Halaweh, M. (2023). *ChatGPT in education: Strategies for responsible implementation*. *Contemporary Educational Technology*, 15(2).
- Li, C., Zhang, M., & He, Y. (2021). *Curriculum learning: A regularization method for efficient and stable billion-scale gpt model pre-training*. arXiv preprint arXiv:2108.06084.
- Neumann, M., Rauschenberger, M., & Schön, E. M. (2023). "We Need To Talk About ChatGPT": *The Future of AI and Higher Education*.
- Lund, B. D., & Wang, T. (2023). *Chatting about ChatGPT: how may AI and GPT impact academia and libraries?*. *Library Hi Tech News*.
- Lund, B. D., Wang, T., Mannuru, N. R., Nie, B., Shimray, S., & Wang, Z. (2023). *ChatGPT and a new academic reality: Artificial Intelligence-written research papers and the ethics of the large language models in scholarly publishing*. *Journal of the Association for Information Science and Technology*.
- Per, T. (2015). *Self-study of an elementary generalist physical education teacher educator: Schoolintegrated teacher education and structural coupling*. *Asia-Pacific Journal of Health, Sport and Physical Education*, 6(3), 259-272.

Qadir, J. (2022). *Engineering education in the era of ChatGPT: Promise and pitfalls of generative AI for education.*

Shidiq, M. (2023, March). *The use of artificial intelligence-based chat-gpts and its challenges for the world of education, from the viewpoint of the development of creative writing skills.* Vol.1, No. 1, pp. 360-364).\